

Respect pentru oameni și cărți

RĂZVAN CODRESCU

CARTEA
MĂRTURISITORILOR

PENTRU O ISTORIE
A ÎNVREDNICIRII ROMÂNEȘTI

EDIȚIA A DOUA,
REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ

MANU SCRIS
EDITURA

PITEȘTI / 2018

SUMAR

Cuvînt înainte la ediția intîi (2014)

7

Constantin Brâncoveanu (1654-1714)

Viața și mucenia unui voievod al Crucii 13

Constantin Brâncoveanu între Ortodoxie și... masonerie 21

Dimitrie Cantemir (1673-1723)

Gîlceava tradiției cu modernitatea 25

Mihai Eminescu (1850-1889)

Cum se cucine înțeleasă *Doina* lui Eminescu 33

Oboseala de Eminescu 38

Eminescu și credința 41

Eminescu și creștinismul 47

Două «pietre de poticnire» 60

Eminescu n-a murit 63

Simion Mehedinți (1868-1962)

Simion Mehedinți și creștinismul românesc 67

Nicolae C. Paulescu (1869-1931)

Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui *Scio Deum esse* 79

Nicolae Iorga (1871-1940)

O tragedie perpetuă: cazul Nicolae Iorga 89

Octavian Goga (1881-1938) / Aron Cotruș (1891-1961)

Doi poeți mesianici: Octavian Goga și Aron Cotruș 97

Marcu Beza (1882-1949)

Marcu Beza și Răsăritul ortodox 111

Nichifor Crainic (1889-1972)

«Resurrecția» lui Nichifor Crainic între bucurie și dezamăgire 115

Nichifor Crainic (schiță de portret) 120

Nae Ionescu (1890-1940)

Pentru dreapta înțelegere a lui Nae Ionescu 129

Radiografia unei calomnii 134

Ieșirea din legendă. Stadiul editării lui Nae Ionescu (2010) 142

«Al dracu' Nae!» 155

Lucian Blaga (1895-1961)

Lucian Blaga și creștinismul 157

Daniil Sandu Tudor (1896-1962)	
Sandu Tudor în pragul canonizării	165
Vasile Băncilă (1897-1979)	
Redescoperirea unei personalități exemplare	169
Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938)	
Codreanu și «fenomenul legionar»	175
«De ce-am mai vorbi astăzi despre Codreanu?»	203
Ion I. Moța (1902-1937) / Vasile Marin (1904-1937)	
Taina jertfei: cazul Moța-Marin	211
Mircea Dinescu între ignoranță și abjecție	256
Vladimir Dumitrescu (1902-1991)	
Vladimir Dumitrescu sau spovedania unui neînvins	261
Petre Țuțea (1902-1991)	
Eșecul «omului autonom». Scurtă introducere	
în gîndirea lui Petre Țuțea	271
Petre Țuțea: o consemnare	278
La 20 de ani de la moartea lui Petre Țuțea	283
Alexandru Ghyka (1903-1982)	
Prințul Ghyka, o legendă a încisorilor	285
George Manu (1903-1961)	
Geniul în zeghe	293
Pan M. Viziurescu (1903-2000)	
«Ultimul gândirist»	301
Dumitru Stăniloae (1903-1993)	
Anul Stăniloae: toamna patriarhului	305
Mircea Vulcănescu (1904-1952)	
Un haiduc împotriva uitării românești	311
Benedict Ghiuș (1904-1990)	
Un mucenic al rugăciunii: părintele Benedict Ghiuș	319
Radu Gyr (1905-1975)	
Poezia lui Radu Gyr sau testamentul unei generații	323
Mircea Eliade (1907-1986)	
M. Eliade – «credinciosul fără Dumnezeu»?	335
Claudio Mutti, legionarismul și cazul Mircea Eliade	340
Petre (Petrache) Lupu (1907-1994)	
A fost odată, la Maglavit...	347
Ion V. Georgescu (1909-1976)	
Patimile unui cărturar	353
Constantin Noica (1909-1987)	
Noica și Cumintenia Pământului	357

Ilariu Dobridor (1909-1968)	
Un interbelic uitat: Ilariu Dobridor	361
Ilie Lăcătușu (1909-1983)	
Sfinții de lîngă noi: cazul preotului Ilie Lăcătușu	373
Ana-Maria Marin (1910-2001)	
Mărturii în amurg	377
Traian Popescu (1910-2002)	
Vești triste din Spania	381
Arsenie Boca (1910-1989) / Teofil Părăian (1929-2009)	
Două piscuri duhovnicești: părintele Arsenie și părintele Teofil	385
Zosim Oancea (1911-2005)	
Între Sibiu și Sibiel: icoana părintelui Zosim	393
Alexandru Ciorănescu (1911-1999)	
Alexandru Ciorănescu, ultimul mare «român universal»	399
Vasile Netea (1912-1989)	
Un cruciat al Ardealului românesc	403
Aureliu Răuță (1912-1995)	
Don Aurelio	407
Elisabeta Rizea (1912-2003)	
«Viteaza din Nucșoara»	411
N. Steinhardt (1912-1989) / Mina Dobzeu (1921-2018)	
Părintele Mina Dobzeu: cu Steinhardt și dincolo de Steinhardt	415
Între Caragiale și Steinhardt	422
Maximalismul și «boieria» lui Hristos	426
Corneliu Coposu (1914-1995)	
«Seniorul» între realitate și legendă	429
Arsenie Papacioc (1914-2011)	
Părintele Arsenie Papacioc, lamură întru Hristos	437
Mihaela (Marieta) Iordache (1914-1963)	
Mucenicia Maicii Mihaela	441
Radu Mărculescu (1915-2011)	
Radu Mărculescu la capăt de drum	447
Vintilă Horia (1915-1992)	
Memento Vintilă Horia	451
Ilie-Vlad Sturdza (1916-2009)	
La capătul pribegiei	459
Dumitru (Tache) Funda (1916-1999)	
O conștiință mărturisitoare	463
Teodosia (Zorica) Lațcu (1917-1990)	
Poeta Vladimireștilor	469

Constantin Galeriu (1918-2003)

Savanți și mărturisitori în predania părintelui Galeriu:

Nicolae C. Paulescu și Alexandru Mironescu 473

Părintele Galeriu: de la tinerețea fără bătrînețe

la viața fără de moarte 482

Ioan Ianolide (1919-1986)

Pariul întoarcerii la Hristos 485

Iustin Pârvu (1919-2013)

Între inima Moldovei și inima Ardealului 491

Pretextul Petru-Vodă 493

La trecerea în veșnicie a părintelui Iustin Pârvu 496

Alexandru Paleologu (1919-2005)

O figură seniorială: Al. Paleologu 499

Nicolae Pora (1919-2002)

Românul cu statuie la Ottawa 503

Maica Benedicta (Zoe Dumitrescu-Bușulenga) (1920-2006)
Benedicta sit 509

Bartolomeu Valeriu Anania (1921-2011)

În jurul unei neînțelegeri 513

Un patriarh al rostirii românești 518

Leul în iarnă al Ardealului ortodox 523

Aurel State (1921-1983)

Un drum al crucii 527

Constantin Oprisan (1921-1958)

Un poet-martir 533

Zaharia (Zahu) Pană (1921-2001)
Ecce poeta! 539

Gabriel Constantinescu (1921-2010) / Maria Constantinescu (1929-2016)

Gabriel Constantinescu și reconstrucția Dreptei 543

Valeriu Gafencu (1921-1952)

Pe urmele lui Valeriu Gafencu 553

Bătaie pe sfințenie? 557

Ion Gavrilă Ogoranu (1923-2006)

Ion Gavrilă povestășul 561

Dumitru Bacu (1923-1997)

Radiografia «experimentului Pitești» 565

Ilie Tudor (1923-2015)

Amintiri dintr-o altă lume 571

Traian Popescu («Macă») (1923-2009)

Un fost «piteștean» între Calvar și Înviere 577

Monica Lovinescu (1923-2008) / Virgil Ierunca (1920-2006)

A tăcut și Monica Lovinescu... 581

Aspazia Oțel Petrescu (1923-2018)

Eroismul feminin românesc în secolul XX 585

Gheorghe Calciu-Dumitreasa (1925-2006)

Un portret biografic al părintelui Calciu 593

Un interviu cu părintele Calciu 614

Psihoza moaștelor: de la pietate la smintea 619

Andrei (André) Scrima (1925-2000)

Taina Rugului Aprins 625

Flor Strejnicu (1926-2006)

Recviem pentru dr. Flor Strejnicu 631

Octavian Paler (1926-2007)

Don Quijote în Est, de la stînga la dreapta... 635

Paul Caravia (1927-2002)

Cruciadă împotriva uitării 639

Demostene Andronescu (n. 1927)

Demostene Andronescu sau vocația mărturisirii 643

Vasile-Jacques Iamandi (n. 1928)

Un senior pentru neliniștea noastră 653

Ion Piso (n. 1928)

Un epistolar paideic românesc: tenorul Ion Piso și cîntecul vîrstelor 659

Paul Barbăneagră (1929-2009)

Un reacționar *sui generis* 667

Marcel Petrișor (n. 1930)

Anii de mucenie ai temnițelor comuniste 673

ADDENDA

Boris Răduleanu (1905-1990) / Galina Răduleanu (n. 1933)

Despre iertare, pornind de la *Repetiție la moarte...* 685

Dumitru Cristea (1927-2000)

Dumitru Cristea sau poezia ca destin 695

Ortodoxia românească și rezistența anticomunistă 703

„Dracul are atîta putere cîtă îi dăm noi“ (cazul Mircea Vulcănescu) 713

Postfață la ediția a doua 717

Indice de persoane 721

Volume publicate de Răzvan Codrescu 761

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU
(1654-1714)

VIAȚA ȘI MUCENICIA UNUI VOIEVOD AL CRUCII

Orice s-ar spune despre Constantin Brâncoveanu, cuvintele nu se pot ridica la înălțimea jertfei sale. Renunțind în numele lui Hristos la toate alternatiile salvatoare în logica veacului, el a optat neabătut pentru logica veșniciei, murind nu o dată, ci cu fiecare dintre odraslele tăiate sub ochii lui, propria moarte fiind, în cele din urmă, cel mai ușor de îndurat. Prin proporții și prin detalii, monstruozitatea comisă pe malul Bosforului în ziua de Sfânta Maria mare a anului 1714 reprezintă un caz unic în istoria europeană și poate că numai tragedia de mai tîrziu a Romanovilor aproximează un termen de comparație. Vodă Brâncoveanu rămîne icoana supremă a jertfelniciei mărturisitoare și o carte despre mărturisitorii Crucii și Neamului n-ar putea să înceapă altfel decît cu pilda învrednicirii lui. Și dacă în cetatea apoteotică a Noului Ierusalim „împărații pămîntului“ vor aduce dinaintea lui Dumnezeu „slava și cinstea neamurilor“ (cf. Apocalipsa 21, 24-26), atunci în fruntea cetei noastre se va afla negreșit Sfîntul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu.

Steaua Brâncovenilor

Brâncoveanu Constantin, boier vechi și domn creștin, cum îl pomenește memoria folclorică, martirizat de turci în inima Stambulului, lîngă Marele Serai, și, din 1992, numărat oficial cu sfinții¹, a văzut lumina zilei la 15 august 1654, sub cerurile Oltului, în satul Brâncoveni, ca fiu al boierului pămîntean Matei („Papa“) Brâncoveanu și al soției sale Stanca (sora domnitorului Șerban Cantacuzino, cel sub care s-a lucrat Biblia de la București, apărută însă abia în 1688, la începutul domniei nepotului său Constantin), fiind cel mai de seamă român care a purtat vreodată numele Sfîntului Împărat Constantin cel Mare.

¹ Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărît canonizarea Martirilor Brâncoveni în ședința sa din 19-20 iunie 1992, stabilind ca data de pomeneire ziua de 16 august.

Rămas orfan de tată la vîrsta de doar un an, micul Constantin a fost crescut și educat de unchiul său Constantin Cantacuzino Stolnicul, mare cărturar (autor cu rigori științifice – din cu totul altă stofă decât vechii cronicari, anticipîndu-l îndeaproape pe eruditul Dimitrie Cantemir – al unei *Istории о Тарии Романеши*, din păcate neterminată), învățând de timpuriu, printre altele, greaca, latina și slavona. N-a avut darul scrisului, dar a fost un om cultivat și cu ales simț artistic, reflectat cu prisosință în ctioriile sale de mai tîrziu, puternic individualizate prin sinteza bizantino-renascentistă numită *stil brâncovenesc*¹. Mai ales în timpul celor aproape 26 de ani de domnie, avea să fie, după Ștefan cel Mare și Sfint, al doilea ilustru ctitor de biserici, mănăstiri, așezăminte și palate din epoca voievodală. Marelui bizantinolog Charles Diehl, bunăoară, Mănăstirea Horezu (sau Hurezi, după vechile hrisoave), ansamblu monastic în stil curat brâncovenesc, unde se află și vestitul „Foișor al lui Dionisie”², i se părea „cel mai frumos edificiu din întreaga Românie“.

În strînsă legătură cu zelul ctitoricesc, a încurajat școala și tiparul, iar el este cel care l-a promovat (dacă nu l-a și adus în țară, cum s-a crezut vreme îndelungată), de pe la 1690, pe viitorul Mitropolit Antim Ivireanul (din 1992 cinstit ca Sfint Ierarh Martir, cu prăznuire în 27 septembrie) – întemeietorul mănăstirii bucureștene cu hramul Tuturor Sfinților (1715) care-i poartă numele și unde avea să se închege, peste mai bine de două secole, luîndu-și-l drept precursor, faimoasa grupare cultural-spirituală cunoscută sub numele de „Rugul Aprins” –, poate cea mai puternică personalitate teologică și culturală a secolului al XVIII-lea muntenesc. Născut în Georgia/Gruzia (numită de cei vechi și Iviria), pe la 1650, cu numele de botez Andrei, fusese luat rob de către turci încă de foarte tînăr și dus la Istanbul, pentru ca apoi, nu se știe cum, să ajungă în Țara Sfîntă și să fie răscumpărat de Patriarhia Ierusalimului și tuns monah, sub numele de Antim, la Sfîntul Mormînt,

¹ Expresie culminantă a stilului muntenesc, caracterizată mai cu seamă prin bogăția și desăvîrșirea tehniciilor ornamentale. Relieful se accentuează și apare chiar o tehnică nouă atât în sculptarea pietrei (minunat atestată, chiar la București, de balustrada pridvorului de la Stavropoleos, de pildă), cât și în prelucrarea artistică a lemnului (tîmpale, jilțuri etc.). În sculptura ornamentală a epocii brâncovenești predomină, sub influența Orientului, motivele vegetale (acantul, vrejurile de viță sau floarea-soarelui), dar nu lipsește nici figura unor personaje biblice (Moise, Aaron, Samson luptîndu-se cu leul, cei 4 evangeliști) sau a unor chipuri de îngeri. Tot acum se conturează un tip nou de coloană, derivată din cea corintică, dar cu capiteluri mai puțin dezvoltate, în care se simte influența original asimilată a Renașterii apusene.

² Ridicat ceva mai tîrziu, prin grija vrednicului egumen Dionisie Bălăcescu (1725-1753) și prin neîntrecuta măiestrie a pietrarului Iosif, și care le-a plăcut atât de mult Regelui Carol I și Reginei Elisabeta (Carmen-Sylva) încît au cerut să li se construiască și la Castelul Peleș unul asemănător.

unde va fi aprofundat teologia și artele mănăstirești (mai ales caligrafia și broderia), precum și mai multe limbi (greaca, turca, araba), dobîndind aprecierea Patriarhului Dositei Notara (la al cărui sfat se pare că a venit în părțile noastre, spre 1689, întii la Iași, apoi la București). Aici va deprinde și meșteșugul tiparului, pentru care va ajunge vestit în tot Răsăritul ortodox și chiar în lumea arabă. Sub protecția Brâncoveanului, se împământenește la noi, de prințind graiul țării ca nimeni altul și ajungind mai întii Episcop de Rîmnic (1705), apoi Mitropolit al Ungrovlahiei (1708). Râmîn destul de obscure adevăratele pricini (politice, desigur¹) pentru care, începînd din 1711, cei doi viitori sfinti au intrat într-un conflict păgubos pentru amîndoi. Fapt este că în toamna anului 1716, din pricina atitudinii sale antiotomane și a ostilității față de domnitorul fanariot Nicolae Mavrocordat, vîlădica Antim moare și el cu moarte de martir: „lucrat“ la Patriarhia Ecumenică (patriarh era pe atunci Ieremia III), este ceterisit și condamnat la surghiun (Mănăstirea Sfînta Ecaterina, în Sinai), dar turcii din escortă îl ucid pe drum și îl aruncă trupul în apele rîului Tungia, din părțile Adrianopolului (astăzi: Edirne)...

Cazul vîlădicăi Antim este grăitor: ca domn, se pare că Brâncoveanului nu i-au fost pe deplin fideli decît membrii imediați ai familiei sale (doamna, odraslele, cununatul Ianache). Căsătorit încă din 1674 cu Marica (pe care memoria posterității a reținut-o mai mult sub numele de Maria Doamna), nepoata lui Antonie Vodă din Popești, au avut împreună patru fii (Constantin, Ștefan, Radu și Matei) și șapte fiice (Stanca, Maria, Ilinca, Safta, Anca, Bălașa și Smaranda), iar avereia lor, încă de dinaintea domniei, era, se spune, una fabuloasă (moșii, palate, bijuterii, bani depozitați în bănci din Apusul Europei² etc.). Doamna, îndeosebi, i-a fost una pe măsură, deopotrivă devotată, energetică și abilă, versată cu mondenitățile și intrigile politice ale epocii, altminteri o altă Marie prin sufletul căreia „a trecut sabie“ și care și-a purtat cu vrednicie creștină crucea pînă la capăt (s-a stins în 1729)³.

Măreție și declin

Rafinamentul cultural-artistic era dublat în cazul lui Constantin Brâncoveanu de un simț practic și de o abilitate politică ce l-au propulsat spre tron oarecum de la sine și l-au ajutat să se mențină în scaun timp de peste

¹ Nu fără legătură cu episodul Stăniilești (vezi mai jos).

² Viena, Venetia, Amsterdam.

³ Pentru portretul ei în eternitate, cf. mai ales *Doamna Maria Brâncoveanu. Tainica biruință a lacrimilor*, Fundația Sfintii Martiri Brâncoveni, Constanța, 2008.

un sfert de secol (1688-1714), într-o perioadă în care, de regulă, domniile erau scurte și nesigure.

La alegerea sa ca domn, Brâncoveanu joacăabil (și așa va ști să joace și mai departe): „Și îndată ce sosi acolo, ziseră cu toții [boierii cei mari ai țării]: Logofete, noi cu toții poftim să ne fi domn... El zise: Dar ce aș vrea eu cu domnia, de vreme ce ca un domn sănt la casa mea? Nu-mi trebuie să fiu. Iar ei ziseră: Ne rugăm, nu lăsa țara să intre alți oameni, sau răi, sau nebuni, să o strice, ci fi!“ (*Anonimul Brâncovenesc*). Alesul se lasă rugat, firitisit, împins de la spate, ține un șiret discurs demagogic, simulând dezinteresul, dar nu întîrzie să le ceară boierilor jurămînt de credință și să trimită la Poartă după caftan. În epocă, nu era în Țara Românească boier pămîntean pe măsura lui, iar asta o știau și prietenii, și dușmanii, ceea ce îl făcea și admirat, și pizmuit, numai bun de bîrfit (cronicile muntenești stau mărturie și-s greu de întrecut¹), dar și de intrat în legendă². *Il Principe Constantino Brancovani* – își amintea, între atîtea altele, secretarul său evreo-italian, Anton Maria del Chiaro (cf. *Storia delle moderne rivoluzioni della Valacchia, Venetia*, 1718)³ – sapeva pelar la gazzuola senza farla gridare („știa să jupoiae oaia fără s-o facă să behăie“). El a întărit puterea domnească în raport cu boierimea, a reorganizat sistemul fiscal, a lărgit și a strîns relațiile cu vecinii și s-a străduit să facă un fel de echilibristică destul de riscantă la răscrucea marilor imperii.

Duplicitatea sa politică (în special față de turci și de ruși) avea să ajungă însă la scadență către 1711 (anul marii confruntări rusu-turce de la Stâni-

¹ Un Radu Popescu nu se codea să scrie: „Constantin-vodă nici o bunătate susfletească n-au arătat în viață și domnia lui pentru ca să se laude, ci mai vîrtoș iaste a se huli pentru multe fapte rele ce au aflat în domnia lui, care au rămas la cei după urmă greutate și blestem. Avea o lăcomie mare peste măsură, și greutate și blestem i-au rămas și lui. Obiceiurile cele bune ale țării, care cu multă socoteală și osteneală le-au făcut acei bătrîni, toate le-au stricat și le-au făcut după cum i-au plăcut lui“. Dacă ar fi să dăm crezare cronicarului, „cumplitul“ voievod, „altă grijă nu avea, numai să se primble pre la sate, pe la vînaturi, pe la vii, pe vremea culesului viilor“...

² „Că mulți au noroc în lume, dar nu în toate, că unii au noroc de cinste, iar nu de feciori, și de bogăție, și de stat frumos, și de altele, alții au noroc de feciori, iar nu de cinste, și de bogăție, și de altele, și tot au și lipsă de unile, iar acest domn în toate a avut noroc, bogat, frumos la chip, la stat, vorba lui frumoasă, cu minte mare, rude multe, fii, feate din destul, gineri, nurori aşăjdarea, cinste mare și în boieria lui, și în domnia lui... Si acest domn ar fi putut să zică cuvintele lui Solomon, că orice i-au pohtit inima lui nu i-au lipsit“ (*Anonimul Brâncovenesc*).

³ Deschiderea (prudentă) spre Occident și relația sa cu acest Anton Maria del Chiaro, mai tîrziu mason notoriu, au dus la recenta speculație abruptă că și Constantin Brâncoveanu ar fi fost inițiat în masonerie, aspect pe care l-am discutat critic în altă parte (cf. „Constantin Brâncoveanu între Ortodoxie și Masonerie“, în *Aldine*, an XII, sămbătă 6 octombrie 2007 – text inclus și în volumul de față).

Respect pentru oameni și cărți

lești¹), ceea ce i-a adus mazilirea în primăvara lui 1714, cînd a fost dus cu întreaga familie la Istanbul și a fost închis la Yedikule (Şapte Turnuri), iar averile i-au fost confiscate de către Înalta Poartă (care le rîvnea demult, receptivă la toate trădările, de care Brâncoveanu a avut parte din plin, inclusiv dinspre rudele apropiate).

Pe 15 august 1714, de praznicul Adormirii Maicii Domnului și chiar în ziua cînd voievodul împlinea 60 de ani, a avut loc execuția sa publică, în prezența sultanului (Ahmed III), a mărimilor otomane și a corpului diplomatic din Istanbul. Se împlinea astfel vedenia pe care una dintre fricile sale, Stanca, în pragul morții ei (1713), o avusese (pe peretele din fața patului de suferință): tatăl său tîrît în lanțuri, de un pîlc de pagini, spre supliciu final. Principala acuzație era (pe lîngă imputările anterioare de cîrdăsie antiotomană cu rușii și habsburgii) aceea că „adunase multe bogății și arme pentru a se opune și a pregăti o răscoală, gata să-și dea pe față intenția de a domni în chip absolut independent“ (cum notează cronicarul turc Mehmed Rașid). Presupunîndu-se că avea mulți bani în bâncile din Apus și comori ascunse pe aiurea, a fost ispitit cu răscumpărarea prin aur a vieții și a domniei², nu fără condiția lepădării de legea creștinească și trecerii la mahomedanism. A refuzat demn și și-a sfătuit în același sens și odraslele („Iată, toate avuțiile și orice am avut, am pierdut! Să nu ne pierdem încai sufletele... Stați tare și bărbătește, dragii mei! Să nu băgați seamă de moarte. Priviți la Hristos, Mîntuitorul nostru, cîte a răbdat pentru noi și cu ce moarte de ocară a murit. Credeți tare întru aceasta și nu vă mișcați, nici vă clătiți din credința voastră...“, după relatarea lui Gheorghe Șincai din *Hronica românilor și a mai multor neamuri*)³). A fost martirizat ultimul, după ce a asistat la decapitarea, pe rînd, a sfetnicului și cumnatului său Ianache Văcărescu, apoi a celor patru fii (cu totul nevinovați), astăzi pomeniți de Biserică laolaltă cu el.

¹ Eveniment care a dus la instaurarea regimului fanariot, mai întîi în Moldova, apoi și în Țara Românească, turcii nemaiavînd nici o încredere în domnii pămînteni. Deși, spre deosebire de Dimitrie Cantemir (ireductibilul său rival, care l-a încondeiat în *Istoria ieroglifică*), ezitase să se implice de partea rușilor și rămăsese în expectativă, așteptînd să vadă de partea cui va inclina balanța, soarta „Corbului“ a fost mai vitregă decît soarta „Inorogului“: dacă, după înfringerea muscalilor, Cantemir s-a refugiat în Rusia și a trăit pînă la moarte (1723) ca apropiat al țarului Petru cel Mare, capul lui Brâncoveanu va cădea în 1714, el plătind mai ales trădarea rudei sale Toma Cantacuzino (care luptase de partea țarului, cucerind Brăila).

² S-a vorbit de 20.000 de pungi cu galbeni!

³ Iată ce scrie și Del Chiaro: „Cînd Brâncoveanu îl văzu [pe gealat] că se apropie cu sabia în mină, făcu o scurtă rugăciune și se adresă fiilor săi cu următoarele cuvinte: *Fiii mei, fiți curajoși! Am pierdut tot ce aveam în această lume; cel puțin să salvăm sufletele noastre și să ne spălăm păcatele cu singele nostru*“.

S-au păstrat destule relatări înfiorate ale unor martori oculari.

Călătorul francez Aubry de La Motraye (aflat în slujba regelui Carol al XII-lea al Suediei) notează: „Gidele i-a pus pe toți să stea în genunchi, la oarecare depărtare unul de altul, și să-și scoată căciulile de pe cap. Și după ce le-a îngăduit să facă o scurtă rugăciune, a tăiat mai întâi, dintr-o singură lovitură de sabie, capul clucerului, [...] și apoi al fiului mai mare. Dar cînd ridică sabia ca să taie capul celui mai tînăr, în vîrstă de 16 ani, acesta, cuprins de frică, ceru să i se cruce viața, primind în schimb să se facă musulman. Atunci, tatăl său, dojenindu-l și îndemnîndu-l mai bine să moară de o mie de ori, dacă s-ar putea, decît să se lepede de Iisus Hristos, numai pentru a trăi cîțiva ani mai mult pe pămînt, acesta [Matei] îi spuse gîdelui: *Vreau să mor creștin, lovește!* – și îndată gidele îi reteză capul, ca și celorlalți. În sfîrșit, îl decapită și pe tată.

„Apoi l-a tăiat și pe domn, chinindu-l mult. Capul rămase atîrnînd de trup, și aşa a murit“, relatează Baronul Hochepied, comentînd apoi: „De care neauzită tiranie crudă s-au mirat nu numai creștinii, dar și între turci s-au observat murmurări mari, totî blestemînd aceasta și strigînd că este o sălbăticie neomenoasă și care nu s-a mai auzit în această țară¹. Nu numai că era duminică în ziua cînd s-a împlinit această execuție crudă, dar era și marea sărbătoare pe care o serbează grecii în cinstea Maicii Domnului sau Înălțării Fecioarei. Lucrul pare a-l fi făcut înadins vizirul spre a-și arăta disprețul pentru creștini...“.

Goltz, ambasadorul polonez la Constantinopol, ține să sublinieze unicitatea cazului: „Niciodată istoria nu a avut parte de un atît de sîngerios măcel și lumea întreagă se înfioară încă de groaza de a fi văzut pe acest sărmân principé, după ce și-a petrecut cea mai mare parte a zilelor în bogățiile și slava lumii, dîndu-și în final duhul sub tăișul sabiei, înotînd în sîngele întregii sale familii“.

Ca barbaria păgînească să fie deplină, capetele le-au fost purtate în vîrfuri de sulițe pe ultiile cetății, iar trupurile le-au fost azvîrlite în mare. Pescuite într-ascuns de către dreptcredincioși, și-au aflat o vreme odihnă în insula Halki (în vechea mănăstire ridicată de împăratul bizantin Ioan al VIII-lea Paleologul și restaurată chiar pe banii Brâncoveanului, cu vreo zece ani înainte de tragicul său sfîrșit), de unde Doamna Maria (ce a aflat despre toate în încisoare²) a izbutit, tot într-ascuns, să le aducă acasă în 1720,

¹ Fapt confirmat, între alții, și de Del Chiaro: „... căci înșiși turcii se îngroziseră de atîta nedreptate“, marele vizir temîndu-se chiar de o eventuală răscoală a norodului.

² Del Chiaro: „În ce chinuri se zbătea nenorocita Doamnă cînd i se aduse vestea uciderii iubitului ei soț și a scumpilor ei fi, își poate oricine imagina! Eu, care în patru ani neîntre-

îngropîndu-le, cu prudentă discreție, la Biserica Sfântul Gheorghe Nou din București, ctitorie a marelui voievod (sfințită la 1707)¹.

De la oseminte la moaște

Dacă în 1914 s-a descifrat inscripția de pe candelă, confirmîndu-se tradiția necropolei brâncovenesci de la Sfântul Gheorghe Nou, în 1932 s-a făcut prima deshumare și analiză științifică (celebrii profesori Mina Minovici și Francisc Rainer certificînd apartenența osemintelor), iar în 1934 a avut loc un parastas festiv la Patriarhie și o mare procesiune pe străzile Bucureștiului, „de față fiind capul de atunci al țării, Regele Carol II, cu membri ai familiei sale, Sfatul Țării, înalți ierarhi, clerici, monahi și foarte mulți credincioși“, procesiune „cu nimic mai prejos de cele din Bizanțul imperial de altădată“ (după cum își amintește părintele profesor Nicolae Șerbănescu, pe atunci elev în ultima clasă de seminar).

Pe fondul Anului Comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni, decretat de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la împlinirea a 300 de ani de la moartea lor martirică, între 12 și 15 mai 2014 osemintele lui Constantin Brâncoveanu au fost redeshumate, validate din nou de specialiști în istorie, arheologie și antropologie și devenite în mod oficial **sfinte moaște** (reașezate într-o raclă de argint aurit lucrată în atelierele Patriarhiei Române, fără a se mai pune problema reînhumării).

„Noi, toți care am fost prezenți la deschiderea sicriului, am trăit un moment foarte emoționant. Pregătirea pentru aşezarea în raclă este una

---

ruptî am avut onoarea de a fi în intimitatea acestor prinți, nu-mi pot aminti această teribilă tragedie fără a vîrsa lacrimi“. Doamna, cu restul familiei, a fost închisă la Bostangibașa, timp de încă șapte luni. Apoi, răscumpărăți cu 100 de pungi de galbeni, li s-a dispus surghiunul în Caucaz, pe țarmul Mării Negre, abia în toamna lui 1716 îngăduindu-li-se întoarcerea în țară (unde s-a reușit, treptat și anevoie, recuperarea unor rămășițe din uriașă avere, iar cu ajutorul împăratului german Carol VI, a banilor depuși la Viena).

¹ „Voievodul Martir Constantin Brâncoveanu își pregătise locul de veci în pronaosul de la Hurezi, dar modul în care și-a aflat sfîrșitul a schimbat hotărîrea inițială. Abia în 1720, Doamna Maria Brâncoveanu a reușit să aducă în țară trupul soțului ei, pe care l-a îngropat în pronaosul de la «Sfântul Gheorghe Nou» din București, sub o lespeze fără de nici o însemnare, pentru ca nu cumva turcii să prindă de veste. Doar deasupra mormântului a așezat o candelă cu inscripția: «Aceasta candelă ce l-au dat St. Gheorghe cel Nou luminează unde odihnesc oasele fericitului domn Io Constantin Brâncoveanu Basarab Voievod și este făcută de Doamna Măriei Sale Maria, care și Măria Sa nădăjduește în Domnul, iarăși aici să i se odihnească oasele. Iulie 12, leat 7228 [1720]». Inscripția a fost descifrată abia în anul 1914 de către Virgil Drăghiceanu...“ (*Enciclopedia Ortodoxiei românești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 128).

specifică Sfintelor Moaște și a fost făcută de Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor¹. Astfel, osemintele domnitorului au fost spălate cu Agheasmă Mare, cu vin curat, cu ulei, și unse cu Sfântul și Marele Mir, pregătit o dată în an, în Joia Mare. Este o pregătire demnă de toată cinstea. Apoi osemintele se pun într-o pînză de in, fiind un acoperămînt rezistent, așezate după structura anatomică. Capul se pune distinct într-o pînză specială. După ce au fost așezate în racla de argint, o porțiune mică rămîne acoperită cu geam, în dreptul mîinii. De acum nu mai vorbim de oseminte, ci de Sfinte Moaște, și ele vor rămîne în biserică [la îndemînă pentru încchinare]², a spus părintele Ionuț Corduneanu, vicar administrativ patriarhal.

Miercuri 21 mai 2014, de praznicul Sfinților Împărați Constantin și Elena (hramul istoric al Catedralei Patriarhale), a avut loc la București, după oficiul liturgic săvîrșit în Altarul de vară al Catedralei Patriarhale de un sobor de ierarhi, preoți și diaconi, în frunte Patriarhul Daniel, o nouă mare procesiune cu moaștele brâncovenești, urmînd același traseu cu al celei din 21 mai 1934 (cînd osemintele domnitorului fuseseră reînhumate solemn): Catedrala Patriarhală – Dealul Mitropoliei (cu oprire la Crucea brâncovenească) – strada Bibescu-Vodă – bulevardul Unirii – strada Sfintii Apostoli (cu oprire la Biserică Domnița Bălașa, ilustru așezămînt brâncovenesc) – strada Palatul Justiției – strada Gheorghe Danielopol – strada Poenaru Bordea – strada Operetei – bulevardul Națiunile Unite – Calea Victoriei – bulevardul Regina Elisabeta (cu oprire la Universitatea București³) – bulevardul Ion C. Brătianu – Biserică Sfîntul Gheorghe Nou (unde racla cu moaștele Sfîntului Voievod Martir a fost așezată în baldachinul special amenajat).

Ceea ce s-a numit „Întoarcerea Brâncovenilor”³ a reprezentat poate cel mai important eveniment bisericesc din România anului 2014: după trei veacuri, osemintele voievodale devin oficial Sfinte Moaște și, scoase din tainița mormîntului, stau la îndemînă, spre încchinare, oricărui dreptcredincios, în racla de argint aurit de la Biserică Sfîntul Gheorghe Nou, ctitoria brâncovenească de la Kilometrul Zero al Bucureștiului, hărăzit să fie, cu voia lui Dumnezeu și purtarea de grijă a Patriarhiei Române, și Kilometrul Zero al veșniciei românești.

¹ Acum Arhiepiscop de Rîmnic.

² Vechea locație a Colegiului Sfîntul Sava, fondat în 1694 și sprijinit de Constantin Brâncoveanu la îndemnul unchiului său Constantin Cantacuzino Stolnicul, sub denumirea de Academia Domnească de la Sfîntul Sava.

³ Cf. broșura color București, 21 mai 2014: *Întoarcerea Brâncovenilor. Cronica ilustrată a unei procesiuni*, Editura Lumea Credinței, București, 2014 (în care se regăsește și o variantă mai scurtă a textului de față).